

7. Литвиненко Р.О. Донецько-донський катакомбний компонент у бабинській культурогенезі / Р.О. Литвиненко // Матеріали та дослідження з археології Східної України. – № 11. – Луганськ: Вид-во СНУ, 2011. – С. 179-200.
8. Литвиненко Р.А. Культурний круг Бабино: назвине, таксономія, структура / Р.А. Литвиненко // КСИА. – 2011. – Вып. 225. – С. 108–122.
9. Литвиненко Р.О. Бабинсько-криволуцьке порубіжжя / Р.О. Литвиненко // Донецький археологічний збірник. – № 16. – Донецьк: Вид-во Донецьк. ун-ту, 2012. – С. 47–76.
10. Литвиненко Р.О. Східна периферія дніпро-прутьської бабинської культури / Р.О. Литвиненко // Старожитності Північного Азов'я: матер. наук.-практич. конф., присвяченої 60-й річниці від дня народження українського археолога, краєзнавця Володимира Костянтиновича Кульбаки (1954-2009) (Маріуполь, 11-12 квітня 2014 р.) / за ред. Р.О. Литвиненка. – Маріуполь: Вид-во МДУ, 2014. – С. 28–41.
11. Литвиненко Р. Поховання культурного кола Бабине з виробничим реманентом / Роман Литвиненко // Наукові студії. – Вип. 8. – Львів; Винники, 2015. – С. 113-136.
12. Литвиненко Р.А. Война в посткатакомбном мире / Р.А. Литвиненко // Stratum plus. – № 2: Вражда и ваджра: сила и слава праистории. – Санкт-Петербург; Кишинев; Одесса; Бухарест, 2019. – С. 313–334.
13. Литвиненко Р.А. Посткатакомбная эпоха Восточной Европы: миграции или военные походы / Р.А. Литвиненко // Stratum plus. – № 2: Узы невозврата. Праисторические миграции в потоке культуры. – Санкт-Петербург; Кишинев; Одесса; Бухарест, 2020. – С. 333–357.
14. Мимоход Р.А. Посткатакомбный период в Нижнем Поволжье: содержание и дефиниции / Р.А. Мимоход // Археология восточно-европейской степи. – Вып. 10. – Саратов, 2013. – С. 167–179.
15. Мимоход Р.А. Посткатакомбный период в Нижнем Поволжье: от криволукской культурной группы к волго-донской бабинской культуре / Р.А. Мимоход // КСИА. – 2014. – Вып. 232. – С. 100–119.
16. Санжаров С.Н. О некоторых пережиточных формах погребальных сооружений финалнокатакомбного времени Восточной Украины / С.Н. Санжаров, А.И. Привалов // МДАСУ. – № 5. – Луганськ: Вид-во СНУ, 2006. – С. 188–192.
17. Санжаров С.Н. Стрелочные наборы инструментов и сырья из катакомбных погребений Украины. – Луганск: Изд-во ВНУ, 2008. – 88 с.

ІТАЛІЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ КУЛЬТУРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ІТАЛІЇ

Трофіменко М.В.

Італійська Республіка – країна з надзвичайно розвиненою м'якою силою: італійська мова, культура, кухня, мода, туристичні напрями тощо. Італія має унікальні механізми реалізації своєї публічної дипломатії (ПД), що включають широку мережу Італійських інститутів культури, шкіл, лекторатів в закордонних університетах.

Щоб з'ясувати витоки італійської культурної політики, потрібно звернутись до періоду великої еміграції кінця XIX ст., а точніше до закону 1889 р., за яким уряд Кріспі створив перші італійські школи за кордоном, які називали «Королівські школи» (Scuole Regie), доручивши організаційний та навчальний контроль за ними МЗС. З часом кількість італійських шкіл або італійських відділень при іноземних школах значно зросла, а в наступних прийнятих змінах до закону стосовно цього питання завжди залишалась законодавча ідея – в якій неважко помітити політичне значення – за допомогою навчання італійської мови робити внесок у збереження культурної ідентичності дітей емігрантів.

На сьогодні мережа італійських шкільних закладів за кордоном налічує 22 державні школи, 131 недержавну школу, що навчає за державними стандартами (scuola paritaria), 27 приватних шкіл, що навчають за вільними програмами (scuole non paritarie), 76 італійських відділень при іноземних школах (двомовних або багатомовних), 35 італійських відділень при

Європейських Школах, що загалом становить 291 заклад (в межах шкіл розглядаються всі рівні: дошкільний, початковий, середній першого та другого ступенів). Різниця полягає в тому, що на кожному зі шкільних рівнів наявна значна присутність іноземних учнів, частка яких у 2010 р. досягла 80% від загальної кількості слухачів. Це демонструє, наскільки на сучасному етапі змінилися наслідки створення італійських шкіл за кордоном і наскільки вивчення італійської мови поширилось не лише серед італійців, але й місцевого населення, а також засвідчує інтерес до італійської мови у нових поколінь.

Одним з найбільш ефективних та дієвих акторів ПД Італійської Республіки є мережа Італійських інститутів культури [4]. Законодавчі витоки Італійських інститутів культури сягають наказу 1926 р. Ідея розповсюдження італійської культури була сформульована на законодавчому рівні у період фашизму. Офіційною метою цих закладів було поширення італійської культури за кордоном та розвиток інтелектуальних відносин з країнами третього світу, не приховуючи мету політично-культурного проникнення та пропаганди режиму: «поширення культури було Троянським конем у політиці» [2, с. 6].

З цих перших кроків стає зрозуміло, яким чином міністерство, маючи конкретну політичну мету, провадило міжнародну італійську культурну політику, враховуючи історичні обставини. Починаючи з часів після II Світової війни, італійська закордонна культурна політика зменшила пропагандистський характер та набула більш широкого спрямування, стала націленою розвивати взаємне пізнання та культурну співпрацю з іншими країнами. Жан Моне, один із ідеологів ЄС, ініціатор плану Шумана і голова Європейського об'єднання вугілля і сталі, у 60-х роках зазначав, що якби було можливим знов розпочати процес інтеграції Європи, то він обрав би шлях від культури, а не від вугілля та сталі. Моне усвідомлював, що культура була першою й найголовнішою об'єднувальною ланкою, здатною полегшити та посприяти інтеграції між народами.

Після вищезазначеного закону 1926 р. інші законодавчі акти не видавались аж до реформи Італійських інститутів культури, запровадженої законом № 401 від 22.12.1990 («Реформа Італійських інститутів культури та дії щодо поширення італійської мови та культури за кордоном»), який залишається діючим. Ним встановлюється, що «Республіка сприяє поширенню за кордоном італійської мови та культури з метою розвитку взаємного знання та культурної співпраці між народами в рамках відносин, які Італія підтримує з іншими державами. (Ст. 2, абзац 1), надаючи повноваження Міністерству закордонних справ – непорушними залишаються повноваження Ради міністрів та окремих державних адміністрацій, які діють в межах діючих законів» [5].

Наразі мережа Міністерства закордонних справ складається з 127 посольств, 93 консульств, 83 інститутів культури, 261 лектора, 291 навчального закладу, 161 італійського відділення, 21 наукового аташе та близько 150 археологічних місій. Крім того до мережі додаються комітети Товариства Данте Аліг'єрі та організації, що керують курсами італійської мови відповідно до закону №. 153/71. Це велика мережа, яка повинна адаптуватися до нових зовнішньополітичних потреб, намагаючись подолати не лише низку структурних недоліків, але й географічне розповсюдження міністерських відомств за кордоном, яке більше не відповідає розвитку світу, політики та економіки.

В рамках вищезазначеної складної системи основних суб'єктів італійського культурного просування за кордоном ключовим інструментом є 83 італійських інститутів культури, за допомогою яких МЗС пропагує італійську мову, культуру та науку за межами національних кордонів.

Присутні в головних містах п'яти континентів 83 італійських культурних інститутів, які зараз діють, є ідеальним місцем для зустрічей та діалогу для інтелектуалів, художників та інших діячів культури, а також для простих громадян, як італійців, так і іноземців, які хочуть встановити або підтримувати стосунки з Італією.

Італійський інститут культури є не лише вітриною для Італії та джерелом оновленої інформації про систему країни, але і рушійною силою для ініціатив і заходів з питань

культурного співробітництва, важливим орієнтиром для італійських громад за кордоном та для зростаючого попиту на італійську культуру, яка сьогодні присутня по всьому світі.

Підтримуючи діяльність посольств та консульств, італійські інститути культури визначають найбільш підходящі інструменти для просування образу Італії як центру виробництва, збереження та розповсюдження культури від класичної епохи до сьогодення.

Конкретно кажучи, крім організації культурних заходів у різних сферах (мистецтво, музика, кіно, театр, танці, мода, дизайн, фотографія) італійські інститути культури:

- пропонують можливості бажаним пізнати італійську мову та культуру шляхом організації курсів, управління своїми бібліотеками та пропозицію навчальних та інших видавничих матеріалів;

- створюють контакти та передумови для сприяння інтеграції італійських діячів до міжнародних процесів обміну та культурного виробництва;

- надають інформаційну та організаційну підтримку державним та приватним культурним діячам, як італійським, так і іноземним;

- підтримують ініціативи, що сприяють міжкультурному діалогу на основі принципів демократії та міжнародної солідарності.

МЗС Італії завжди розглядало географічний розподіл мережі італійських інститутів культури зі стратегічної точки зору. Через це мережа інститутів, прагнучи максимізувати прибуток від фінансових та людських ресурсів, що використовуються у сферах, що вважаються більш-менш пріоритетними, часто зазнавала розширення чи перерозподілу.

Зокрема, починаючи з 1990-х, у Києві, Вільносі, Любляні, Братиславі та Санкт-Петербурзі поступово відкривались нові офіси з конкретною метою: ініціювати нову політичну діяльність в країнах ЦСЄ після епохальних змін у цьому регіоні, які стали стратегічними для італійської та європейської дипломатії та набули особливого культурного та торговельного значення після падіння Залізної завіси. Таким чином, було зроблено спробу подолати раніше існуючий дисбаланс, який визначав надмірну концентрацію інститутів у Західній Європі з одночасним закриттям деяких представництв, таких як у Берні чи Бонні.

МЗС Італії зважаючи на стрімкий розвиток ринків Азії (Китаю та Індії) поширює мережу Італійських інститутів культури й на ці регіони.

Наразі, 51% італійських інститутів культури зосереджені в Європі, з них 33 інститути, що складає 39% – у країнах ЄС та 11% - у країнах, які не є членами Євросоюзу. На даний час в азійських країнах діють лише 10 інститутів культури (9%) [6].

Однак загалом слід «переглянути зовнішньополітичні пріоритети, надаючи інститутам роль першопрохідців, які на даний момент – як через залучені фінансові, так і людські ресурси - більше відповідають логіці «присутності», ніж «реальної ваги» (...) Необхідність чіткості та узгодженості загальних положень зовнішньої політики та дій зі створення, сьогодні як ніколи є одним із головних питань, які слід вирішити для того, щоб надати орієнтири та більшого значення місії інститутів» [3, с. 23–24].

Мережа італійських інститутів культури зараз стикається з необхідністю відновити свою культурну присутність відповідно до цілей, поставлених МЗС, та прогресивного та неминучого скорочення ресурсів.

Більшість міністерських ресурсів поглинаються за рахунок операційних та управлінських витрат. Крім бюджетних коштів, інші форми фінансування використовуються для здійснення культурно-мовної діяльності з просування. Зокрема, ефективна синергія з іншими структурами та інститутами може передбачити квоту самофінансування, яка дозволяє правильно реалізувати велику кількість якісних ініціатив.

Однак з аналізу фінансування МЗС за останнє десятиліття видно, що дотації на італійські інститути культури - у контексті міністерських фінансових ресурсів, що щорічно призначаються на різні види культурного просування та співробітництва - скромні та недостатні й потребують радикального перерозподілу.

Зокрема, як видно з наведеної нижче таблиці, бюджет колишньої Генеральної дирекції з питань культурного просування та співробітництва (нині Генеральна дирекція з питань

державної системи) Міністерства закордонних справ на 2018 фінансовий рік склав 188,75 мільйони євро, з яких розподіл на мережу 83 італійських інститутів культури становив лише біля 8% загального бюджету Генеральної дирекції [1, с. 82].

Найбільшу частину коштів використовують на школи за кордоном (39,58%), на внески до міжнародних органів та організацій (33,76%) та на вивчення італійської мови та розповсюдження італійської книги (11,26%).

Просування італійської мови та культури за кордоном призводить до позитивних наслідків для економіки країни, де інтелектуальні ресурси, культурна спадщина, творчість, інновації та дослідження є незамінним капіталом для відновлення та забезпечення зростання.

Для повного осмислення всіх можливостей, які може забезпечити просування культури в умовах все більш складного і конкуруючого міжнародного сценарію, необхідно адаптувати місію інститутів культури до цільових стратегій, здатних залучати всі складові державної системи.

Національна комісія з просування італійської культури за кордоном є невід'ємною частиною цієї діяльності як через роль, яку їй надає законодавча влада, так і через внески, пропозиції та думки, які вона покликана висловлювати міністру закордонних справ за допомогою своїх чотирьох робочих груп: мова, культура, наука, комунікації.

Визначення спільних стратегій є найважливішою умовою для системної політики просування культури, що відповідає цілям зовнішньої політики, яка виходить за рамки епізодів окремих ініціатив.

Поширення італійської мови та культури дозволяє забезпечувати національне лідерство у багатьох галузях (промисловості, науці, техніці) та просувати товари *made in Italy*.

Популяризація культурних, наукових та промислових переваг повинна бути частиною єдиної стратегії, спрямованої на посилення феномена «італійськість» в рамках «культурної економіки», яка робить саму культуру маховиком можливостей для італійської виробничої системи і навпаки.

Залучення італійців за кордоном, які, пройшовши фазу інтеграції протягом певного часу, є цінним фактором покращення іміджу Італії, стають додатковою силою, яку Італія активно використовує.

Виробнича система все більше збільшує свій вплив та внесок у просування італійської культури та творчості, що впливає з неї як інвестиції для розвитку всієї державної системи, активізуючи в цій галузі співпрацю з представниками ділових кіл.

Необхідність економії державних витрат призвела до постійного зменшення ресурсів для міжнародної проєкції країни. Також для забезпечення конкурентоспроможності італійської культурної пропозиції необхідно привести у відповідність місію та діяльність інститутів культури.

Потрібна координована та спільна діяльність з просування культури, яка, перш за все, передбачає активну участь дипломатично-консульської мережі та всіх діючих представництв, задіяних за кордоном: 83 італійських інститутів культури разом з усіма іншими учасниками, про які вже йшлося.

Цей процес вимагає зміцнення зв'язку між МЗС та іншими державними адміністраціями, місцевими автономіями, представниками економічної та виробничої сфери, зацікавлених в різних можливостях для здійснення культурної діяльності за кордоном (MIBAC, MIUR, MISE, торговельні палати, колишні офіси ICE, ENIT, місцева влада, RAI, представники економічної та виробничої сфер та італійці за кордоном тощо), для яких МЗС покликане відігравати центральну роль для оптимізації наявних ресурсів та спрямування їх на спільні цілі, відповідно до принципів зовнішньої політики.

У цьому контексті необхідним є:

- координаційна роль дипломатично-консульських представництв за кордоном як пунктів зв'язку державної системи Італії за межами національних кордонів;
- координація різних національних ініціатив за кордоном за допомогою Національної комісії.

Залучення цієї «мережі» з усіма її підрозділами є необхідною умовою сприяння все більшій взаємодії між підприємницькими, академічними, науковими та культурними ресурсами.

У цьому контексті інститути культури відіграють центральну роль. Їх місія, а також освіта та діяльність тих, хто ними керує, повинні бути адаптовані до цієї реальності.

На діяльнісному рівні інститути культури повинні в рамках координації та керівництва, що забезпечується посольствами:

- проводити масштабні заходи, тематичні роки та пропонувати теми, навколо яких повинні організовуватись ініціативи, координовані МЗС для просування глобального образу країни між традицією, сучасністю та винятковістю;

- забезпечити узгодженість та координацію з культурним програмуванням шляхом залучення всіх місцевих суб'єктів, що діють у культурній, академічній, науковій, підприємницькій, спортивній, аудіовізуальній, видавничій сфері та пресі;

- стимулювати та диверсифікувати пропозицію курсів італійської мови, що також відповідають потребам ділових кіл;

- сприяти активізації лекторатів італійської мови у закордонних університетах, у тому числі за рахунок конкуренції італійських компаній, які працюють або зацікавлені працювати у зазначених сферах;

- сприяти інтернаціоналізації італійської університетської системи та відносинам між бізнесом, університетами та дослідженнями;

- сприяти розвитку оперативного зв'язку з комітетами Данте Аліг'єрі та організаціями відповідно до Закону 153/71 як з метою просування мови, так і для організації культурних заходів;

- більш широко використовувати інноваційні засоби комунікації, такі як «соціальні мережі» та залучення молоді, посилюючи роль студентів, дослідників, фахівців, підприємців та інших італійських талантів у світі, а також іноземців, які в тих самих сферах, повертаючись з Італії до своїх країн, підтримують зв'язки.

Необхідно заохочувати організацію засідань регіональних італійських інститутів культури, для сприяння обміну досвідом, управлінням, визначення загальних стратегії діяльності, оцінки «хороших практик» та інноваційних рішень, виявлення та вирішення будь-яких недоліків та проблем. Для цього важливою є активна роль інститутів культури.

Зважаючи на зазначене, необхідно зауважити, що ПД Італії сконцентрована на просуванні культурних досягнень, вагомих здобутків Італії у кіно, кухні, моді, багатьох туристичних напрямів тощо. Італійська модель ПД представлена розгалуженою мережею Італійських інститутів культури, італійських шкіл, лекторатів. МЗС Італії активно використовує університети для просування своїх інтересів, пропаганди італійської мови, культури за кордоном. Загалом, варто зазначити, високу ефективність італійської моделі ПД навіть з урахуванням порівняно не високих обсягів фінансування. При цьому позитивним є також залучення італійських виробників до просування Італії за кордоном.

ЛІТЕРАТУРА

1. Anuario Statistico 2018. Il Ministero degli Affari Esteri. URL: https://www.esteri.it/mae/resource/pubblicazioni/2018/10/annuario_statistico_2018_web_pass.pdf
2. Carrera A. Gli strumenti istituzionali per la promozione della cultura italiana all'estero. Salerno Editrice. 2002. 27 p.
3. Fondazione Rosselli. URL: <https://web.archive.org/web/20081220223153/http://www.fondazionerosselli.it/User.it/index.php?PAGE=Home>.
4. Istituti Italiani di Cultura. URL: https://www.esteri.it/mae/it/politica_estera/cultura/reteic.html
5. Riforma Degli Istituti Italiani Di Cultura E Interventi Per La Promozione Della Cultura e Della Lingua Italiane All'Estero. 1990. No 401. URL: https://www.esteri.it/mae/it/politica_estera/cultura/documentazione/normativa.html

6. The Network of Italian Cultural Institutes. URL: https://www.esteri.it/mae/en/politica_estera/cultura/reteici.html
7. Università Straniere partner in accordo con: Ucraina. URL: <https://accordi-internazionali.cineca.it/distribuzione.php?paese=804&tipo=US>
8. Trofymenko M. Public Diplomacy in the Countries of Central and Eastern Europe: Experiences for Ukraine / M. Trofymenko, A. Trofymenko // *Baltic-Black Sea Regionalisms : Patchworks and Networks at Europe's Eastern Margins* / ed. by O. Bogdanova, A. Makarychev. – Springer, Cham, 2020. – P. 235-243.

УКРАЇНСЬКІ ЦЕРКВИ НАДАЗОВ'Я У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVIII ст.

Коробка В.М., Коробка Ю.В.

Церква Святого Миколая в Кальміуській паланці була центром не тільки духовного, але й адміністративного життя її відомства (округи). Так, 1 жовтня 1758 р., на Покрову, полковник Кальміуської паланки Андрій Вербицький оголосив у храмі багатьом козакам наказ Коша щодо розшуку за особовими прикметами й затримання дезертирів – гусарів з Сербського гусарського полку та втікача з бахмутського тюремного острогу Кирила Ратченка [1]. А 23 серпня 1768 р., у неділю, полковник Кальміуської паланки Сидор Чалий зачитав біля церкви перед місцевим козаками та обивателями кошовий наказ стосовно недопущення гайдамаків «в Полшу» та заборону відпускати із зимівників служителів на гайдамацтво. Передбачалося застосування у крайніх випадках арешту та доправлення до Кошу [2].

В опублікованому Петром Аваковим документі «Описі риболовецьких селищ і ватаг донських і запорозьких козаків» з Російського державного військово-історичного архіву, що відноситься до 1768 р. містяться відомості про те, що при гирлі річки Кальміус розташоване «ведомства ... войска Запорожскаго поселение, называемое полковая поланка, в которой церковь деревянная в столбах, забрата досками и оставлена вокруг оградой тынником» [3].

Напередодні російсько-турецької війни похідна церква Святого Миколая була розібрана й відправлена до Самарського монастиря [4]. У матеріалах для історико-статистичного опису Єкатеринославської єпархії, вочевидь помилково, указана дата евакуації церкви – 1767 р. Під словом «церква» потрібно розуміти не її будівлю, а вміст храму, начиння: антимінс, іконостас, ікони, ризи, священні книги тощо [5].

Навесні 1772 р., коли стало зрозуміло, що війна от-от завершиться, «на колишньому своєму при гирлі Кальміуса помешканні» з'являється та оселяється кальміуська старшина на чолі з полковником Петром Велегурою. Це було вагомою передумовою для відновлення православної парафії в нашому краї. Попри зруйнування Січі, Кальміус як населений пункт не спорожнів. 1776 р. губернатор Азовської губернії знайшов у ньому «множество православного народа», кам'яну каплицю та ієромонаха межигірського монастиря. І саме ці парафіяни клопоталися про повернення в Кальміус Свято-Миколаївської церкви [6].

1777 р. для служіння в Кальміусі було призначено священника Івана Філіппова. Разом з ним повернулось церковне начиння Свято-Миколаївської церкви. А за його смертю 1799 р. до Свято-Миколаївської церкви було призначено протоієрея Романа Кошевського з Олександрівської фортеці за власним бажанням та клопотанням [7]. Церква при Кальміусі згадується в ордері Г. Потьомкіна губернатору Черткову від 29 вересня 1779 р. [8].

За відомостями Феодосія Макаревського Свято-Миколаївська церква була зайнята православними переселенцями з Кримського ханату в 1780 р., вони «отобрали у Кошевского церковь его». Це викликало суперечки та скарги до церковного начальства. Але зрештою скромне приміщення церкви за наполяганням губернського начальства залишили за переселенцями, а церковне начиння було вивезено в Павлоград [9].

Існує міркування, що колишні жителі Кальміуса також переселилися в Павлоград. Утім, це тільки припущення. Наступність із козацьким періодом (особливо на початку опанування краєм переселенцями з Криму) полягала в безперервності українського етнічного